

MÓRA FERENC

NEKOPOGI KOVÁCS

TARTALOM

A GYÖNGYÖSI TANÍTÓMESTER

JÁNOS REMETE

TÓBIÁS MESTER

A MINDENTUDÓ

AZ ÖT KÉP

AZ OROSZLÁNETETŐK

AZ ASSZONYKIRÁLY

AZ AGÁRTANÁCSOS

DARVAS PISTA FOGLYA

NEKOPOGI KOVÁCS

KICSI JÓSKA

A JÉGMACSKA

SZÜLŐK

A HÓANGYAL

SZÖLŐNYITÁS IDEJÉN

A GYÖNGYÖSI TANÍTÓMESTER

Gyöngyös város ma is híres városa az országnak, de a Mátyás király idejében még híresebb volt. Mégpedig arról volt híres, hogy sehol az országban olyan foszlóbélű selyem cipót nem tudtak sütni, mint ott. Maga a király is alig tudott vele eltelni, mikor legelőször ott járt. Meg is kérdezte a bírót, hogy minek hívják azt a várost, ahol ilyen tündéreknak való kalácscipót tudnak sütni az asszonyok.

- Biz ezt, királyom, Göröngyösnek hívják - vallotta egy kicsit restelkedve a bíró.

- No, ezután Gyöngyös legyen a neve - parancsolta meg a király és mindjárt belekészíttetett egy gyöngyösi cipót a vadásztarisznyájába. Azt azzal a kívánsággal adta oda otthon a királynénak, hogy másforma kenyér sose kerüljön többet az asztalra.

Maga gyúrta, maga szakajtotta másnap a királyné a kenyeret, még tán a sütőlapátra is maga tette rá, de azért csak nem olyan volt az, mint a gyöngyösi cipó.

- Kéz után keletlen, lapát után sütetlen - csóválta meg Mátyás a fejét s egy hét múlva már megint benézett Gyöngyösre cipót enni. De már akkor nem egyedül ment ám, hanem minden vadásztársát magával vitte, akikkel együtt kergette a Mátrában az őzeket.

- Gyertek, urak, nézzétek meg, mit tudnak a gyöngyösiek - biztatta őket.

Meg kell adni, hogy a gyöngyösiek kitettek magukért. Bíborponyvából húztak sátrat a nagy templom előtt, arany tálcán hordták föl a sok hízott libát, selyem abroszra rakták a friss cipót, maguk meg csak a kerítés mellől nézték, hogy töltik kedvüket a nagyurak.

No, azt meg kell adni, hogy azok is kitettek magukért. Öröm volt nézni, milyen jó étvággal hányták a sok jó ételt a gallérjuk mögé. Hanem azért a királynak mégis megakadt a torkán a selyem cipó, mikor egy kopaszfejű, vén embert meglátott a sokadalomban.

- Nini, Bálint tanítómester, te vagy az? - ugrott oda hozzá s úgy megölelgette, hogy mindenki elbámult bele.

Bálint gyermekkori tanítómestere volt Hunyadi Mátyásnak. Gyöngye kezében ő igazgatta valamikor az írónádát.

- Bizony, neked köszönhetem, hogy most királyi pálcát forgatok a kezemben - húzta oda a király az asztalhoz Bálintot. - Csakhogy rád találtam, többet meg se válok tőled. Viszlek magammal Budára udvarmesternek.

No, egyéb se kellett a jámbor öregnek ennél a biztatásnál. Úgy felugrott ijedtében, hogy Mátyás alig bírta visszatessékelni a helyére.

- Jaj, uram király, nem való vagyok én olyan nagy urak közé - mondta szabadkozva. - Ki viselné akkor gondját a méhecskéimnek, meg a fodormenta virágaimnak?

- No, jól van, Bálint tanítómesterem - nyújtott neki kezet Mátyás -, akkor én látogatlak meg téged minden hónapban.

Bálint örült is ennek nagyon, hanem bezzeg elszomorodtak a gyöngyösiek.

- Mi lesz belőlünk, ha minden hónapban meg kell vendégelni a királyt egész udvarával? - dugták össze a fejüket tanakodva. Utoljára aztán Bálint mesterhez fordultak tanácsért.

- Okos ember vagy te, a királynak is te voltál a mestere, taníts ki minket is - mondták neki.

Bálint barát pedig összehúzta a szemöldökét, aztán azt mondta a gyöngyösieknek, hogy nem lesz semmi baj se, csak egy lovat szerezzenek neki. Azzal kapta magát, föllovagolt Budára, ahol a király nagyon megörült neki.

- No, szolgám, mégis meggondoltad a dolgot, ugye? - akasztott le mosolyogva a falról egy aranyláncot.

- Nem az kell nekem, uram - szabódott Bálint -, hanem törvény kellene.

- Micsoda törvény?

- Olyan törvény, hogy Gyöngyösön mindenki a maga kenyerét egye.

- No, az nem sokba kerül - mosolyodott el a király s mindjárt megíratta a törvényt az íródeákjával, arany papírra, ezüst betűkkel, de már a pecsétet a maga kezével nyomta rá, aztán pedig átnyújtotta a barátának. - Használd egészséggel addig is, míg meglátogatlak.

No arra nem soká kellett várni, mert egy hét múlva Gyöngyösön volt Mátyás egész háza népével s az volt az első szava, hogy kisült-e már a gyöngyösi cipó?

- Most nem szolgálhatunk vele - nevette el magát a bíró. - Azt mondja a törvény, hogy mindenki a maga kenyerét egye.

Nem szólt a király semmit, de úgy elváltozott a színében, mikor a lovára pattant, hogy a bíró egyszerre kétrét görnyedt ijedtében. Marasztalta volna is most már a királyt tyúkkal-kaláccsal, de az csak nyargaltában szólt vissza, akkor is csak annyit:

- Ne félj, bíró, visszajövök még!

Vissza is jött, de a fekete sereg élén, körülfogatta a várost katonáival és kiadta a parancsot, hogy kő kövön ne maradjon benne, mert csúfot mert üzni a király személyéből.

Volt is nagy ijedelmük a gyöngyösieknek. Egymás sarkát taposta a király előtt a sok kegyelemkérő követség.

- Se irgalom, se kegyelem! - intette el őket maga elől a király. Szegény gyöngyösiek megint az öreg Bálinthoz fordultak segedelemért.

- A te szavadra hajlik a király - könyörögtek neki. - Ha te megkéreled, megkegyelmez a városnak.

Bálint mester nem is sokat kérte magát. Fölvette az ünneplő ruháját és kiballagott a táborba. De alig lépett ki a város kapuján, mikor már hallotta a király szigorú szavát.

- Ne fáraszd magadat, Bálint barátom! Királyi szavamra fogadom, hogy nem teljesítem a kérésedet!

- Már én arról se tehetek, uram király - borult eléje az öreg. - Én még csak arra kérlek, úgy pusztítsd el ezt a várost, hogy kő kövön ne maradjon benne!

Mátyás nagyot nézett, aztán olyant kacagott, hogy egyszerre megvidámodtak bele a gyöngyösiek.

- No, Bálint mester, te szépen kifogtál rajtam! - emelte fel az öreget. - Ne félj, nem teszek most már semmi kárt a városotokban, csak a selyem cipót ne sajnáljátok többet tőlem!

Csaptak is a kibékülés örömeire olyan lakomát, hogy belefáradt az evésbe a fekete sereg. S másnap olyan szekér aranyat küldött Mátyás a gyöngyösieknek, hogy még a kuckóba is jutott belőle. Akkor kerekedett szárnyra az a közmondás, hogy jó világ van Gyöngyösön, mert ott még a kutya is gyöngyösen jár.

JÁNOS REMETE

Sok nagy úrnak a nevét elnyelte az idő, aki a Mátyás király udvarában pusztította a kenyeret, de a János remetéét nem nyelte el. Pedig az bizony nem sokat koptatta a budai vár aranyos küszöbét. Kint remetéskedett a budai hegyek közt, azok közül a legmagasabbat máig is őróla nevezik János-hegynek.

Afféle mezítlábas remete volt az a János, mégis fél ország tele volt a hírével. Azt tartották róla, hogy ésszel van tele a feje búbjától a lába ujjáig. Még maga Hollós Mátyás is szívesen beszédbe ereszkedett vele, ha a barlangja körül vadászatott, pedig ő nem igen szokott észért a szomszédba menni.

Egyszer a szemére is térítették az udvari urak a János remetéhez való jóindulatát.

- Mért van az, urunk, hogy mindnyájunknál többre tartod azt a fiatalpú remetét? - kérdezték tőle zúgolódva.

- Azért, mert több esze van, mint mindnyájatoknak együttvéve - nevette el magát a király. Fölzúdultak erre az urak, mint a kifüstölt darazsak. Maga Mátyás is megbánta a nagy őszinteséget. Tréfával akarta elütni hívei bosszúságát.

- Tegyük egy próbát, urak! Idehozatom János remetét, hadd látom, ki tudtok-e fogni rajta!

El is ment az aranyos hintó János remetéért, vissza is jött az aranyos hintó, de János csak mögötte ballagott. Azt mondta, nincs ő megsántulva, hogy kocsin járjon.

- Lenyelem a fejem, ha csúffá nem tesszük ezt az együgyű embert - súgta oda az udvari kapitány az udvari könyvtárosnak, ahogy a budai remetét meglátta.

Jánosnak csakugyan olyan ábrázata volt, mint aki háromig se tud olvasni. Kopott ruhája kirojtozódott, kötéllel volt átkötve a derekán, borzas hajában egy-két szénaszál is bujkált, a szemét pedig ijedten sütötte le, mikor a sok nagyurat meglátta.

- Ne félj, szolgám - bátorította a király nyájasan -, azt akarják kipróbálni az urak, mekkora a tudományod.

De bizony János erre a biztatásra sem mert föltekinteni s a nagytudományú udvari püspök szinte restellt vele szóba állni. Csak úgy félvállról vetette oda neki a kérdést:

- Hát azt tudod, ugye, atyámfia, hogy az Úristen mindent megtehet?

- Nem lehet biz az, püspök atyám - vágott közbe alázatosan János.

Lett erre nagy zúgás, maga Mátyás is összeráncolta a homlokát, a püspök pedig haragosan kérdezte:

- Hát mit nem tehet meg az Úristen?

- Hegyet völgy nélkül ő sem teremthet - felelte szelíden János. De úgy hátra húzódott erre a püspök úr, mint aki nagyon szeretné, hogy senki se lássa meg. Annál biztosabb volt a dolgában az udvari könyvtáros. Az olyan kérdést adott, amire maga se tudott volna felelni:

- Azt mondd meg, te remete, hol van a világ közepe?

- Éppen itt, ahol állok - felelt meg János -, ha nem hiszed uram, mérd utána!

A tudós könyvtáros úgy ellépkedett, mintha mindjárt meg akarná lépni a világ közepét. Annál hány-vetibben állt elő az udvari kapitány.

- No, remete, én könnyűt kérdezek tőled. Olyant, amit mindenki tud. Azt mondd meg, mi a különbség köztem meg a lovam közt?

- Semmi se, uram - felelte a remete gondolkozás nélkül.

Lett erre olyan nevetés, hogy a püspök úr is megbékült, meg a tudós könyvtáros is, csak a várkapitány kapkodott kardjához.

- Sose bántsд azt a gyíklesőt, hívem - ütött a vállára Mátyás -, inkább a kést-villát forgassuk helyette.

Azzal az egész udvar bevonult a nagy márványos ebédlőbe, hol csupa arannyal volt fölterítve a nagy diófa-asztal. Jutott ott hely mindenkinek, Jánosnak éppen a király mellett.

- Fogj hozzá, szolgám - merítette Mátyás a suhantott levesbe az arany kanalát -, minden becsületes ember megeszi a levesét.

Ette volna ám szegény János, ha kanala lett volna, csak hogy azt elfelejtettek neki adni. Mégpedig szántsándékkal felejtették el, ahogy a sok nevetésre görbült szájról látta. Arra aztán ő is elnevette magát, kétfelé tört egy kalácscipót, kiszedte a fehér belét, a hajával meg úgy bekanalazta a drága jó levest, hogy öröm volt nézni.

Hamarább készen lett, mint a többi az arany kanállal. Akkor aztán szépen kétfelé szakította a cipőhajat és utána küldte a levesnek:

- Minden becsületes ember megeszi a kanalát - hunyorított oda a királyra.

De senki se tudott ott többet enni a nagy nevetéstől s attól fogva senki se vetette szemére Mátyásnak, hogy olyan sokra becsülte a nagyeszű János remetét.

TÓBIÁS MESTER

Jó embereivel, hív szolgálival, válogatott nagy urakkal a Mátra széliben vadászgatott egyszer Mátyás király. Űzték a szarvast, s dél idején terebélyes fák árnyában jóízűen megették a cigánypecsenyét.

- No, most már hunyjunk egyet ebben a szép bársony fűben, urak - heveredett le ebéd után a király. - Tóbiás mester majd vigyáz a lovakra, míg mi szundikálunk.

Tóbiás mester olasz tudós volt s az eszével szolgált a királynak. Szörnyű okos ember volt, nemhiába mindig a könyveket bújt. Értett olyan nyelveken, amiken semmi élő ember nem beszél. Megmondta, hogy ezer esztendővel ezelőtt ezen meg ezen a napon nap sütt-e vagy eső esett. Tudta, hogy mért dong a szúnyog és mért nem kukorékol a szamár. Tudott az mindent az égvilágon, mert minden benne volt a nagy könyveiben, amik közül mindig magával hurcolt egyet-kettőt.

Most is úgy belemerült az olvasásba a galagonya-bokrok alatt, hogy egy szót se hallott a király beszédéből.

- Neked szoltam, mester - kiáltott rá Mátyás -, van-e kedved bojtárkodni?

Tóbiás mester akkora igent bólintott, hogy az orrára csúszott a hegyes bársony süveg.

- Van, királyom, van. A lovak elolvasgatnak ebben a szép könyvben, én meg ellegelgetek ebben a szép zöld mezőben.

Az urak elnevezték magukat, aztán elszéledtek aludni. Tóbiás mester pedig meg nem tudta érteni, hogy mit nevetnek most őrajta. Nagy mérgesen bújt vissza a könyvébe s ki se gubózkodott belőle addig, míg napáldozat táján a király föl nem ébredt és össze nem kürtölte az urakat.

- Gyerünk, urak, gyerünk, megfőtt már azóta otthon a malackörmös bableves.

Az urak talpra ugráltak, Tóbiás mester is becsapta a nagy könyvét és megdörgölte a szemét:

- Mehetünk, királyom, mehetünk.

No, pedig nem mehetek. Tóbiás mester rosszul bojtárkodott: szőrin-szálán elveszett a király fakó lova.

- No, híres bölcs, most add elő a tudományod! - ráncolta össze a szemöldökét Mátyás. - Elveszett a fakó, te felelsz érte.

- Engedelmet kérek - tette az orrára a mutatóujját Tóbiás mester - nem vész az el. Azt mondja az írás, hogy a világon semmi se vész el. Megvan az a fakó valahol.

- Süsd meg a tudományodat! - legyintett a király. - A lovat add elő akárhonnán, vagy utána mehetsz magad is.

Nosza, a válla közé kapta a nyakát erre a nagy tudós s alázatosan elsompolgott a lovat keresni. De a harmadik lépésnél visszafordult. Könnyebb egy tűt megtalálni a szalmakazalban, mint egy lovat a Mátrában.

- Pardon-grácia fejemnek - somfordált oda a király elé - bizonyosan a farkasok ették meg a fakót.

- Farkasok nyár derekán? - csóválta a fejét bosszúsán a király. - Különben eredj utánuk, tudsz te a farkasok nyelvén is.

A kíséret elnevette magát, a mester pedig nagy morogva bebújt a sűrűbe. Megzörgetett minden bokrot, megvallatott minden levelet s utoljára is összekarmolászva, megtépett gúnyában borult a király elé:

- Egy életem, egy halálom, fejemet neked ajánlom, de a fakót nem találom.

- Sebaj no, mester - esett meg a király szíve az öreg Tóbiáson. - Én majd fölülök a nádor lovára, a nádor az országbíróéra, az országbíró a tárnokmesterére, a tárnokmester a kunkapitányéra, a kunkapitány a sereghajtó hadnagyéra, a sereghajtó hadnagy a tiedre, te pedig hazakutyagolsz gyalogszerrel vagy nádparipán, ahogy jobban esik.

Már éppen indulóban voltak, mikor egyszer csak közéjük toppan egy öreg pásztorember. Szűre a vállán, bocskor a lábán, görbe bot a kezében, illedelmes köszöntés a száján.

- No, mire végzik? - azt mondja. - Hazafelé igyekeznek?

- Igyekeznénk ám, ha kár nem ért volna - feleli rá a király.

- Kis kár nem nagy kár - azt mondja a pásztor.

- De nagy kár ám az, hogy a fakó lovam elveszett - magyarázta Mátyás. - Nem találkozta vele jártodban-keltesben, jó ember?

- Színét se láttam - nézett körül a pásztor -, hát aztán legalább keresték-e valahol?

- Mindenütt, ahol nincs - kottyant bele mérgesen Tóbiás.

- Hát ott kell megnézni, ahol van - mondta komolyan a pásztor. - Meg kell nézni a szarkafészekben.

Szép kerek szarkafészek ringatózott a legmagasabb nyárfa hegyében, arra mutatott föl a pásztor, Tóbiás mester pedig elvihogta magát:

- Hihi! Lovat a szarkafészekben! No, még ilyet se hallottam életemben.

- Meg kell pedig azt próbálni, mester! - ütött a vállára a király, aki egyszerre keresztül látott a szitán. - Mássz föl csak erre a fára, nézd meg azt a szarkafészeket!

Tóbiás mester csavargatta a fejét jobbra-balra. Mégiscsak furcsállotta, hogy ő udvari tudós létére fára másszék. De a király olyan keményen biztatta a szemével, hogy jobbnak látta lerúgni a kordován csizmát s nekirugaszkodni a fának.

Hosszú lábával egy-kettőre fönntermett s le is kiáltott csúfolódva:

- Szarka sincs ebben, nemhogy ló volna!

- Nono - szólt vissza a király -, nézz csak körül abból a fahegyből, hátha látsz valami szépet.

Hát akkorát rikoltott a mester, mint egy erdő sárgarigó:

- Ne legyen Tóbiás a nevem, ha nem látom a fakót! Ott legel ni, az érparton, a másik erdősélen!

Nem telt bele egy jó harapásnyi idő, már a fakón ült a király, de addig el nem indult, míg kezét nem szorította a pásztorral.

- No, jó ember, többet tudsz egy regiment tudósnál. Tavaszra hozzád adom iskolába Tóbiás mestert. Meg is fizetem érte a tandíjat előre.

Azzal elővette az erszényét, de biz abban nem volt egyéb egy rézpolturánál.

- Se baj no - nevetett a király -, itt hagyom zálogba a bicskám!

Ezüst volt annak a vasa, arany a pántja, karbunkuluskővel kirakott a nyele. Azóta se evett a magyar pásztor olyan bicskával paprikás szalonnát.

A MINDENTUDÓ

Kancsó fülű, lapát fogú, hosszú sovány ember állított be egyszer Mátyás királyhoz. Két pöttöm kis szőke gyerek ténfergett körülötte, alig érték a térdéig.

- Vendel vágyom - hajtotta magát kétrétbe a nagy égi meszelő a király előtt.

- Elhiszem, fiam - biccentett rá a király. - Hát aztán mi vagy még?

- Csak cseh vágyom - mondta kicsit szégyenlősen a hosszú ember.

- No, azt látom - mosolygott Mátyás -, hát aztán mit akarnál tőlem, Cseh Vendel?

- Kenyeret akárom - tette össze kezét a cseh.

- Hja, atyámfia, azt meg is kell érdemelni - mondta a király. - Mit adsz nekem, ha én kenyeret adok neked?

- Tudományt adom.

- Mi a tudományod?

- Tudok megolvasni, hány sugara van a napnak - feszítette ki kevélyen a mellét Vendel.

- No, az nem sokat ér - legyintett a király. - Esős időben ennek a tudománynak nem lehet hasznát venni.

- Mást is tudom. Zümmögöm, mint a béka, vartyogom, mint a szúnyog.

- Hordjon el a gólya, csípjen el a fecske! - kiáltott rá bosszúsán a király. - Ezért a tudományért nem adok kenyeret.

Elszomorodott a cseh, szeplős, vörös arcán csak úgy omlottak a könnyei, eltört a mécsese a két porontynak is, Mátyás jó szíve megesett a jámborokon.

- Tudod mit, Vendel? - ütött a vállára a mindentudónak. - Két gyerekedet itt fogom magamnál, te pedig nézz körül egy kicsit a világban, szerezz valami érdemes tudományt magadnak.

Nagy örömben ment el Vendel, hogy a király szárnyai alá adhatta a kicsinyeit, nem is került vissza, csak egy esztendő múlva, de akkor még soványabb volt, mint mikor elment.

- Megmentem, elgyöttem, itt vágyom - keszegelt a király elé. - Mindent tudom már!

- Hadd halljam, Vendel, mi az a minden! - faggatta a király.

- Tudom egyszeregyet, tudom kétszerkettőt; tudok visszafelé mondani az ábécét; tudok mondani, hány foga van az egérnek, tudom pipaszárat fűni a lószőrből.

- No, ezt jól megtanultad, hékás - ismerte el a király. - Hát azt tudod-e, mennyire van az ég a földtől?

- Aztat csak nem tudok - horgasztotta le nagy fejét a mindentudó. - Nem volt az benne a nagy könyvekben.

- No, megállj, Vendel - vigasztalta a király -, majd elküldelek én oda, ahol ezt is megtanulod. Eredj te fél esztendőre iskolába a szegedi juhászok közé. Fogadom, ott ember lesz belőled.

Letelik a fél esztendő, visszajön cseh Vendel, de olyan izmos a teste, széles a válla, piros az orcája, hogy alig lehet ráismerni.

- Te vagy-e az, Vendel? - felejtkezett rá a király.
- Testestől-lelkestől.
- Hát hány hét a világ?
- Mával is kevesebb.
- Hát az ég mennyire van a földtől?
- Amennyire a föld az égtől.
- Emberül megfeleltél, Vendel. No, ugye csak jó iskola az a szegedi juhászoké?
- Uram királyom, se iskola nincs ott, se könyv - fanyalodott el Vendel képe. - Nem konyítanak azok a juhászok kerek e világon semmi tudományhoz. Nem lettem én ott okosabb egy mákszemet se.

Nem szólt Mátyás semmit, csak mosolygott s kiadta a parancsot, hogy a Vendel cseh most már ne maradjon többet el mellőle. Vitte magával, akármerre ment, egyszer még a palotai erdőkbe is kivitte vadászni.

No, a vadászat nem sokat ért, egeret se láttak, nemhogy őzet, de azért úgy eltévedtek, mint hangya a búzában. Tévelyegtek előre-hátra, egyszer csak elsóhajtotta magát a király:

- Jaj, fiam, de megéheztem!

Az ám, de már délben megették a vacsorát, üres volt a tarisznya, sehol egy falat harapnivaló, mindössze az egyik csatlós szedett össze egy sisakra való vadkacsa tojást a mocsárszélben, azt odakínálta a királynak.

- Süsd meg - mondta bosszúsan a király. - Nyersen nem szeretem a tojást.

Úgy ugrott oda Vendel, mint a labda, vígat rikkantott, mint a rigó.

- Megsütöm én, uram király!

- Miben, te heprecsóré? Hol a hozzávaló edény?

- Ahol-a! - mutatott rá Vendel vigyorogva a mocsárra s könyökig felgyűrte a köntösét. - Rakj tüzet, csatlós komám!

Mire a tűz lobogott, minden tojást beletapasztott egy-egy marék sárba mindentudó Vendel s úgy dugta bele az eleven parázsba. Kisvártatva megint kiszedte őket, letisztogatta róluk a rájuk égett tapasztást: olyan szépen megsült hajában a tojás, hogy öröm volt nézni.

Hát még a drága jó íze! Nem is győzött a király hálálkodni, meg is kérdezte mindjárt Vendelt, hol tett szert erre a jeles tudományra?

- Hol-e? - mondta kérkedve Vendel. - Mind így készíti a szegedi juhász a hirtelen-hamarjó vacsorát.

- Nini, Vendel, hát mégis csak tanultál valamit azoktól a tudatlan emberektől? - nevetett a király s jókedvében rákoppantott a dárdavéggel a mindentudó fejbúbjára. - Ládd, megvan a tudomány, most már megérdemled a hozzávaló kenyeret!

Másnap reggel meg is tette a boldog csehet udvari tojásgyűjtőgetőjének. Az is maradt halála napjáig s könnyű volt a mestersége, mert a két kis porontya is segített neki benne.

AZ ÖT KÉP

Igazságos Mátyás király amilyen kegyes pártfogója volt a szegény embernek, olyan szigorú ura-parancsolója volt a hatalmas főuraknak. Zúgolódtak is emiatt sokat az udvari népek.

- Urunk, királyunk - panaszkodtak nagy keservesen -, mióta te vagy a király, azóta jobb dolga van a szegény jobbágynak, mint az úrnak. Mindig annak fogod pártját, mindig azzal beszélsz kegyesen, mihozzánk alig van nyájas szavad.

- Ez az igazság - felelte a nagy király. - Nem a nagy fának kell a támaszték, hanem a kis bokroknak. Ti gazdagok vagytok, hatalmasak vagytok, megélték a magatok emberségéből. A szegény népnek meg egyebe sincs a kerek világon, mint az én szeretetem. Ha én nem vigyáznék az apró bokrokra, agyonnyomnátok ti hatalmas nagy fák.

A főurakat azonban nem elégítette ki ez az okos beszéd. Össze-összesúgtak a király háta mögött:

- Megállj, Mátyás, a te trónusodra is rázuhanhatnak még azok a hatalmas nagy fák!

Addig súgtak-búgtak aztán, hogy egyszer a királynak a fülét is megütötte a szóbeszéd. Nem szólt semmit, csak végighordta királyi tekintetét a zúgolódókon. Hanem azoknak torkukra akadt a szó attól az egy szempillantástól. A haragos ég villámlása nem lehetett annál ijesztőbb.

Ettől fogva Esztergom várában fűjték a követ az ármánykodó főurak. Vitéz János volt ott a házigazda, akiből Mátyás király kegyelme csinált esztergomi érseket. Hálából ő tüzelt legjobban királya ellen.

- Le kell tenni a trónról. Beleültetjük helyette a német császárt.

- Nem úgy lesz az - szólt bele a kevély Ujlaki, aki Mátyás királynak köszönhette hercegségét -, inkább választunk királyt magunk közül!

- Ez a beszéd! - helyeselte a gazdag Szapolyai s olyan büszkén vágta föl a fejét, mintha már rajta volna a korona.

Ebben a percben halkán megkocogtatták az ajtót s belépett rajta egy fekete ruhás ifjú ember. Szomorú arca, magas fehér homloka, csak a szeme égett, mint a parázs. Az urak haragosan kaptak a kardjukhoz: ki meri kihallgatni az ő titkos beszédjüket?

- Mit akarsz, atyafi? - kiáltott rá Vitéz János, a gazda.

- Szegény festő vagyok, érsek uram, munkát keresek - felelt nyugodtan a jövevény.

Az urak is megnyugodtak ennek a hallatára. Vitéz János pedig sietett betuszkolni a festőt a palota másik végén az oszlopos címerterembe. Tele voltak annak falai festve gyönyörű történeti képekkel. Ott volt a honfoglaló Árpád, ahogy hódolnak előtte a hosszúhajú tótok. Szent István király, dicsfénnel a feje körül. Szent László, ahogy kergeti a kunokat. Nagy Lajos, amikor fogadja idegen fejedelmek udvarló követeit. Mátyás király úgy volt ábrázolva, hogy a török császár nyakán tartotta a lábát. Ez volt az utolsó kép.

- No festő, itt még van üres hely a falon: munkához láthatsz - mondta az érsek, s azzal magára hagyta a jövevényt. Ő maga visszament a vendégeihez, tovább tanácskozni afelől, hogy s mint lehetne Mátyás királyt elpusztítani.

Egyik így akarta, a másik úgy akarta, egyik jobban tüzeskedett, mint a másik, mikor egyszer megint csak föl pattant az ajtó. Ott állt a küszöbön a festő, kigyulladt arccal. Kinyújtott karjával megfenyegette a főurakat s hangja csengett, mint a harang:

- Magyar urak, elvégeztem a dolgom. Nézzétek meg, tanuljatok belőle. Mondom nektek, hogy ha nem tanultok, olyan sors várakozik az országra, amilyen képeket én a falra festettem. Jaj lesz Magyarországnak, ha Mátyás király meghal!

Ezzel összetette a kezét a festő, mintha imádkoznék s abban a percben már nem keze volt neki, hanem szárnya, mint az angyaloknak. El is szállt ragyogva, mint az angyal s repültében visszakiáltott:

- Én vagyok Magyarország őrangyala, az Úristen parancsolatából szálltam le hozzátok.

Az urak fakó orcával szaladtak a címerterembe, megnézni, mit csinált ott a festő? Öt képet festett a falra Mátyás király dicsőséges képe után.

Az első képen egy koronás férfi aludt a magyar trónusban. Sírva, jajgatva költögette Magyarországnépe, de csak nem nyitotta ki a szemét az alvó király.

A második kép egy csendes patakocskát ábrázolt, amelynek sáros fenekén halva feküdt egy vaspáncélos gyermek, fején a magyar koronával.

A harmadik képre borzalom volt nézni. Lánggal égő városok, véres csatamezőn haldokló hadseregek voltak rajta.

A negyedik képen két rongyos ember birkózott egymással a magyar koronáért s birkózás közben kétfelé törték a szent koronát. Az ötödik kép volt a legszomorúbb. Angyalok szálltak le az égből s fekete szemfödővel takarták le Magyarországot.

Az urak sokáig álltak lehajtott fejjel a csudálatos képek előtt s aztán szó nélkül szétváltak. Sose zúgolódtak többet Mátyás király ellen. Hanem alighogy meghalt a nagy király, azonnal megkezdődött az osztozkodás. Elfelejtették akkorára az esztergomi képeket a festőjükkel együtt. Olyan királyt kerestek, aki nem tud parancsolni nekik, hanem akinek a haját ők tartják a markukban.

Találtak is ilyen gyámoltalan bábút. Megválasztották királynak Ulászlót, akivel azt tettek, amit csak akartak. Sanyargathatták a szegény népet, marhatták, pusztíthatták egymást, semmivel se törődött a jámbor Ulászló. Aludt az istenadta a királyi székben.

Utána Lajos király következett, a szerencsétlen gyermek, aki a mohácsi csatában belefulladt a Csele patak piszkos vizébe. Ahogy meg volt festve a második képen.

És azután lánggal égett az ország, mint a harmadik festményen. Égette, rabolta, pusztította a török.

Két királya lett az országnak, de egyforma árva, tehetetlen mindkettő: Kétfelé tört a magyar korona s egyik se tudta neki hasznát venni.

A siralom földje lett Magyarország. Elszállt innen a szabadság s helyébe telepedett a rabszolgaság sötét éjszakája. A török rabszolgái lettünk, meg a németé. Leküldte angyalait a haragos Isten s azok gyászszemfödőket borítottak a halott országra. Ahogy a csudálatos esztergomi festő megfestette az ötödik képen.

AZ OROSLÁN-ETETŐK

Apaffy Mihály erdélyi fejedelem egyszer valami bolond nagy oroszlánt kapott ajándékba a török császártól. Remek állat volt, tűz a nézése, fejedelmi a tartása, erő minden mozdulata.

- Tisztelete jeléül küldi ezt nagyságodnak a hatalmas császár - jelentette a török követ -, csak jól gondját viseltesse, mert száz esztendőben egyszer ha találni ilyen pompás oroszlánt. Kicsivel beéri, elég neki egy borjú egy napra.

Apaffy Mihályról sok derék dolgot följegyeztek az íródeákjai, csak éppen azt nem jegyezték föl, hogy a nagyságos fejedelemben oroszlántermészet lakozott volna. Inkább jámbor volt ő, mint a bárány. A nagy oroszlánt is csak az ablakon keresztül merete megcsudálni.

- Ez nekem túlságosan szép - gondolta magában, hanem azért száz aranyat adatott a török követnek a kincstartójával. A császárnak pedig megüzente, hogy úgy gondját viselteti az oroszlánnak, mint a szeme fényének. Mindjárt oda is intett az étekgőgi közül egyet, Karó Péter nevezetűt.

- Nagy méltóságot szántam neked, fiam, Karó Péter. Te leszel az udvari oroszlán-etető. Már csak azért is, mert olyan sovány vagy, hogy tebeléd nem kíván harapni az a nagyétkű állat, akármilyen közel jársz hozzá.

No, az igaz, hogy Karó Péter magával hordozta a nevét. Paszulykarónak mehetett volna el a hosszúságával, a csontja meg csak úgy zörgött, ha mozdult. Nézték is egymást az oroszlánnal nagyon s nyilván mind a kettő arra gondolt, melyikük eszi meg előbb a másikat.

Az oroszlán győzte étvággyal nagyon, déltájban akkorákat mordult föl a várkertből a palotába, hogy a fejedelem mindig beleborzongott. Ilyenkor aztán nevetve könyökölték oldalba az oroszlán-etető urat a cimborái:

- Siess, Péter, ehetnék a macskád!

Péter vitte is le hűségesen az ebédet mindennap és nem győzte panaszkodni, hogy mennyit eszik az a cudar állat, hogy pusztult volna a hazájában. Az ám, de hiába fogyott el mindennap egy borjú: az oroszlán egyre soványabb lett, Karó Péter meg egyre gömbölyűbb. Egyszer Apaffy-nak is szemet szűrt a dolog, ahogy séta közben odatévedt a szeme az oroszlán-eketrecre. Fülön is fogta mindjárt Karó Pétert:

- Mi dolog az, Péter fiam, hogy úgy leromlik a kezed alatt az oroszlán?

- Nem jól tesz neki a kerti levegő, nagyságos uram.

- Hm - csóválta a fejét Apaffy -, hát az mi dolog, hogy te úgy nekigömbölyödtél mostanában? Valóságos gerenda lesz már a karóból.

- Nekem meg jól tesz a kerti levegő, nagyságos uram.

Három álló napig törte a fejét a fejedelem ezen a csudán, akkor aztán gondolt egy okosat. Maga elé parancsolta valami Keszeg Kristóf nevű cselédjét.

- Gyere csak, Kristóf fiam. Nem hiszek én ennek a hamis Karó Péternek: terád bízom, nézz neki a körmére. Mától fogva te vagy az oroszlán-etető fölügyője.

- Alássan köszönöm nagy kegyelmét nagyságos uramnak - hajlongott az új méltóság s futott mindjárt az oroszlán-etetőhöz. Az éppen ebédelt: ette a szép pirosra sült borjúpecsenyét, kolozsvári káposztával.

- Péter komám - ütött a vállára -, én is szeretnék meghízni ezen a jó kerti levegőn.
- Jut is, marad is - felelte készséggel Péter -, nekem elég a borjúból a két első comb.
- Nekem meg elég a másik kettő - mondta Kristóf meglegedetten. - Az oroszlán a maradékot is megköszönheti.

Nem köszönte biz az meg, az istenadta. Egy-két hét alatt valóságos agárkutya lett belőle. No az igaz, hogy a keszegből meg harcsa lett.

Szegény Apaffy nagyon megijedt, mikor az oroszlán vesznitértét látta. Nosza mindjárt előhívatta a harmadik inasát, aki szintén magával hordta a nevét:

- Gyere csak öcsém, Cinege Pál, kiveszlek az inasi sorból. Ezután új hivatalod lesz. Te leszel az oroszlánnetető fölvygázójának az ellenőrzője. Te pótolod ki, amit ők ketten elmulasztottak.

- Tessék rám bízni! - fogadkozott Cinege Pál s nem hiába fogadkozott. Amit az oroszlánnetető meg az oroszlánnetető fölvygázója meghagytak a borjúból, arra most már ő tette rá a kezét, mint az oroszlánnetető fölvygázójának az ellenőrzője. Az oroszlánnak egy befaló harapás se maradt. Egy hét múlva éhen is vezett szegény. Éppen akkor számoltak be a bőrével Apaffynak, mikor megint ott járt a török követ. Az akkorát csóvált a tar fején, hogy két hajdú állította meg két oldalról.

- Ejnye, ejnye, hát csak nem viseltette gondját nagyságod a császár ajándékának? - panaszkolta szemrehányóan.

- Jaj, dehogy nem, dehogy nem! - legyintett Apaffy bosszúsan. - Inkább az a baj, hogy nagyon is gondját viseltettem! Attól félek, ország-világ kinevet, ha híre futamodik a három oroszlánnetetőnek.

Ezt bizony jól sejtette a nagyságos fejedelem. A székel ember ma is azt mondja az éhen vezett jószágra:

- Gondját viselték, mint az Apaffy oroszlánjának!

AZ ASSZONYKIRÁLY

Apaffy Mihály erdélyi fejedelemről azt jegyezték föl az íródeákok, hogy nagyon jókedvű ember volt, mikor haragos nem volt. Haragos pedig csak akkor volt őkegyelme, ha az ország dolgát kellett intézni.

- Nehéz süveg a korona, nem hordhatom mindig a fejemen - ez volt neki a szavajárása.

No, ami neki nehéz volt, bezzeg könnyű volt az a feleségének, híres Bornemissza Annának. Nem volt az országnak olyan dolga, amibe a fejedelemasszony bele nem ártotta volna magát. Néha még az országgyűlésen is odaállt az ura trónja mögé s ő mosta meg helyette az erdélyi nemes urak fejét.

- Haszontalan dibdáb népek vagytok, ti erdélyi urak. Bor, vadászat az egész életetek. A munkával összevesztetek s holtig akarjátok vele a haragot tartani.

Zúgtak-morogtak is az urak eleget, hogy így asszonykirály, úgy asszonykirály, de hangosan szólni senki se mert. Legtöbbet pedig maga a jámbor fejedelem hallgatott. Legföljebb azt cselekedte, hogyha már nem győzte tűrőmfűvel, akkor hátatfordított a fejedelmi palotának s hétszámra oda vadászgatott a bodolai erdőkben.

Ott esett meg vele egyszer, hogy eltévedt a rengeteg közepén. Mentül tovább kereste az utat, annál kevésbé tudott eligazodni.

Ahogy tévelyeg előre-hátra, egyszer csak fejszecsattogást hall valahol a környéken. A hang után hamarosan oda is talált egy hatalmas öreg bükkfához, amivel egy kisdud székely ember birkózott nagy igyekezettel.

- Jó napot adjon isten, te szegény ember - szólította meg a fejedelem.

- Fogadj isten, vadász úr - biccentett rá a székely -, látod, milyen nagy fába vágtam a kis fejszém. Nem is akarja fogni sehogy se.

- No hát akkor ne is veszködj vele tovább - mosolygott Apaffy. - Adok én neked ennél jobb munkát. Mennyit keresel, mire kivágod ezt a nagy fát?

- Egy máriás-huszaszt.

- No, én adok neked kettőt, ha kivezetsz az erdőből.

- Ki én, két huszasért akár Erdélyből is - örvendett a favágó. - Hanem akkor szedjük ám a tenyerünkbe a lábunkat, mert nem macskaugrás ide a bodolai út.

Ahogy aztán mennek-mendegélnek a bükkfák hűvösében, egyszercsak előhúz a fejedelem a tarisznyájából egy kristálykulacsot s kortyant belőle egyet. Megkínálja a favágót is, aki ugyancsak nyalogatja ám a száját a finom tokaji borocska után.

- No még ilyet se kóstoltam életemben - ezt mondja. - Ugyan, vadász úr, kiféle ember kegyelmed, hogy ilyesmivel él?

- Én bizony udvari vadász vagyok a fejedelemtől.

- No, isten éltesse a vadász urat, az is szép hivatal. Hát aztán meg van-e legalább elégedve a szolgálatával?

- Meg én - nevetett Apaffy -, s azt hiszem, a fejedelem is meg van elégedve énvelem. Nem olyan rossz ember ám az, amilyennek mondják.

- Dehogyan rossz, dehogyan rossz! - bizonykodott a szegény ember. - Nem teremtettem annál jobb szívű urat az isten, csak az a sárkány felesége ne volna!

- Micsoda? - hüledezett Apaffy. - A fejedelemasszonyról beszélsz?

- Arról ám, arról a minden lében kanálról. Ő hordja a koronát a derék ura helyett. Hát való az ilyen munka asszonyszemélynek? De hiszen majd megmutatnám én, ki az úr a háznál, csak én volnék a fejedelem!

Bosszankodott is, mulatott is Apaffy a beszéden s nagyon örült neki, mikor kiértek az útra, oda már oda is látszott a bodolai vár karcsú tornya, azért elbúcsúzott az útmutatótól.

- No, innen már hazatalálok magam is, köszönöm az eddig való szívességed, te szegény ember. Mi is a becsületes neved, hogy megemlegethesselek róla?

- Nekem bizony csak Szür Illés - mondta a favágó. - Itt a gunyhóm az erdőszélben, nézzen be hozzám vadász úr, ha erre jár olykor, majd máskor is elbeszélgetünk.

Azzal a favágó visszafordult, a fejedelem pedig fölkocogott a várba. Nem a legjobbkor érkezett, nagyon rossz kedvben találta a feleségét. Adóért küldött a török császár, azért csattogott-pattogott Anna asszony.

- Sohase láttam ilyen fejedelmet, mint te vagy - nézett haragosan. - Már a csizmád is rég elvitte volna a török, ha éntőlem nem félne.

- Csitt asszony! - ütött az asztalra a jó Apaffy - mától fogva hallgass a neved! Én vagyok az úr a háznál, ahogy Szür Illés barátom mondta.

- Hát az micsoda istenteremtése már megint? - nevette el magát a fejedelemné.

- Az csak az okos ember, igaz ember! - bizonyította a fejedelem. - Máskülönben favágó itt az erdőszélben.

No, Anna királynénak se kellett egyéb, másnap már színe elé hurcoltatta a mokány kis székelty és rákiáltott:

- No, Szür Illés, hát te vagy az a híres okos ember, igaz ember? Hát mit mondtál te énrólam tegnap a bodolai erdőben?

Szegény Szür Illés nem volt se holt, se eleven, úgy megijedt. Alig bírta kinyögni a választ:

- Mondtam, mondtam, amit mondtam - de hát utóvégre igazmondás nem emberszólás.

- Hát az igazság lesz-e, ha én téged mogyoróhájjal megkenetlek?

A hajdúk már suhogtatták is a mogyorópálcákat, Szür Illés pedig nagyon nekivörösödve vakargatta a tarkóját:

- Neked is igazságod lesz, asszonyom, de nekem is az lesz, ha elagyabugyálom azt a nagy mihaszna vadászt, aki úgy beáztatott előtted! Olyan ügyefogyott ábrázata volt pedig, mintha háromig se tudna olvasni.

De erre már Apaffy is kilépett a nagy szárnyasablak bíborfüggönye mögül. Anna asszony pedig kacagva fordult hozzá.

- No, fejedelem uram, kelmed is megkapta most már a magáét. Mégiscsak okos ember, igaz ember ez a Szür Illés. Meg is tesszük udvari favágónak.

Meg is tették s szókimondó Szür Illés haláláig híven szolgálta fejedelmét, fejedelemasszonyát.

AZ AGÁRTANÁCSOS

Réges-régen történt. Egy erdélyi fejedelem kapott egyszer ajándékba a török császártól egy agarat. Takaros ebállat volt, hegyes fejű, kajla fülű, horgas inú, de azért a fejedelem nemigen örült meg neki.

- Öreg ember vagyok már én, nem járok nyúlászni - mondta kelletlenül.

Az ajándék agár azonban, mintha csak megértette volna a szót, hirtelen bukfcencet vetett és ráesett a fejedelem csizmájára. Ott aztán úgy nyúlt végig, hogy a fejedelem alig bírta kiszabadítani a lábát.

- Ejnye, de magakellettő ebállat ez! - mondta most már jobbkedvűen.

- Megismeri a jó embert, megismeri a rosszat - szólalt meg a szerecsen szolga, aki az agarat hozta. - Körüludvarolja, aki jó, megmorogja, aki nem jó.

- No, ilyen tudománnyal kevés ember dicsekszik, ugye, urak? - fordult nevetve a fejedelem a tanácsosaihoz.

A tanácsurak is elnevelték magukat s körülcirógatták a kutyát.

A fejedelem különös pártfogásába vette az agarat. Mindig ott lakatta maga körül s akárhányszor még tanácsot is kért tőle.

Ha valami ügyes-bajos ember járt nála, csak odahunyorított az ajtónálló apródjának:

- Tartsunk tanácsot, fiam!

Az apród kinyitotta a benyíló ajtaját s beeresztette az agarat. Akit az nagy jókedvében körüláncolt, az megkapta, amit kért. De akire rosszkedvében ráfordult, az hiába koptatta a küszöböt.

- Nem tehetek a bajodról - intette el maga elől a fejedelem.

A főuraknak ilyenformán sok bosszúságot szerzett a nagytudományú állat. Hiába ajánltak akárkit a fejedelem jóindulatába, ha az agár jóvá nem hagyta. Zúgolódtak is miatta sokat, hogy csúffá teszi őket egy oktalán ebállat.

- Az egész világ kineveti az erdélyi agártanácsost - mondogatták haragosan. Amire a fejedelem rendesen azt válaszolta:

- Mit tehetek én arról, hogy az a leghívebb szolgám? Azt ugyan meg nem vesztegetheti senki ember fia!

Erre aztán az urak is jobbnak látták elhallgatni. Ami igaz, igaz: annak az ostoba agárnak hiába kínálnák akár vékával az aranyat. Azért mégis azt ugatná meg, akit akar.

- Megugatja biz az, akit nem akar is - mosolyodott el egyszer az ilyen beszédek hallatára a fejedelem apródja. S megvigasztalta a főurakat, hogy majd megvesztegeti ő az agártanácsost, csak bízzák rá.

Másnap reggel, alig lépett a fejedelem a tanácsházba, mindjárt az agarat követelte.

- Rég itt szürköl az ajtón, nagyságos uram - mondta az apród s beeresztette az agarat. Az pedig abban a percben olyan rettenetes üvöltésben tört ki, amilyent még nem hallott a fejedelmi palota.

- Mit jelent ez, fiam? - kérdezte megütődve a fejedelem.

Az apród tisztességtudó meghajlással jelentette:

- Azt jelenti, nagyságos fejedelem, hogy kettőnk közül valamelyik nem igaz ember.

Az agár pedig morogva, csaholva, a szemét szikráztatva, a fogát csattogtatva ugrott neki a gazdájának. A fejedelem megdöbbenve húzódott félre a nekidühödött állat elől. Nem ért az semmit. Mentől jobban csitította volna szép szóval, annál szilajabban ugrált rá. S nem is csendesedett el addig, míg le nem kapott két nagy nyúlfület a köntöse hátáról. Azokkal aztán nagy meglepégedetten bebújt a trónszék alá.

A nyúlfüleket a pajkos apród tűzte a fejedelem köntösére s most lesütött arccal várta a büntetését. A fejedelem azonban nem haragudott meg, hanem szomorúan elmosolyodott:

- Illetlen tréfa volt, fiam, de megbocsátom. Megtanultam belőle, hogy a fejedelmek még a kutyájuknak se hihetnek, mert azt is megvesztegetik.

Attól fogva az agártanácsosból közönséges agárkutya lett. Az apródnak segített nyúlászni és sose panaszkodott régi méltósága elvesztése miatt.

DARVAS PISTA FOGLYA

Mikor ezt a történetet először mesélte az édesapám, olyan jól nevettem, hogy a könnyem is csurgott bele.

- Könnyű most nevetni, hékám - borzolta föl a hajamat édesapám -, de mikor ez az eset megesett, akkor se sírni, se nevetni nem volt szabad Magyarországon.

Nem ám, mert az a szabadságharc után volt. Akkor moccanni se volt szabad a magyarnak a maga hazájában. Aki sírt, arra azt mondták, hogy a magyar szabadságot siratja; aki nevetett, az bizonyosan annak örült, hogy majd föltámad még a magyar szabadság. Tehát börtönbe dugták a sírót is, a nevetőt is.

Lám, az öreg Darvas Pistát is becsukták, pedig az se nem sírt, se nem nevetett, csak fűtült. Mégpedig azt se valami hegyesen, csak olyan szép szomorúan. Mint ahogy az olyan elárvult öreg emberhez illik, aki a város hajdúja volt a boldogabb időkben, most meg a város szegénye. Mert mikor a német világ bejött, hajdúnak se kellett a magyar ember. Igaz, hogy nem is ment volna, ha hívták volna se.

Lám, Darvas Pista is szemébe mondta a kerületi főnöknek:

- Nem lennék én még kiskirály se, ha a németet kellene szolgálnom.

A kerületi főnök úr valami morva ember volt s olyan szép neve volt, hogy azt nyelvkitorés nélkül ki se lehetett mondani. Hroziancsiknak hívták volna a jámbort, de Darvas Pista megmagyarosította a nevét.

- Hod merted te nekem pfűtöljni? - szögezte haragosan savós színű szemét az öreg hajdúra, mikor a fűtülésen kapták.

- Magamnak fűtültem én, nem másnak, nagyságos Rosszjancsi úr - billentett egyet a vállán Darvas Pista.

Rosszjancsi úr intett az őrálló cseh katonáknak:

- Vigyetek gonosz lászadót temlecbe bele. Hadd pfűtölje makának három napik.

Örült, hogy kitöltheti a bosszúját az istenadta emberen, de bizony nem sokra ment vele. Harmadnap kieresztették Darvas Pistát, negyednapra már megint ott fűtörészett a Hroziancsik ablaka alatt. De most már cifrázta ám, mint szűcs a subát. Legédesebb álmából fűtörészte fel a nagy urat s észre se vette, mikor már megint elejbe hurcolták a kakastollas katonák.

- Mit meksinálsz mekint, te lászadó? - acsarkodott rá Hroziancsik.

- Keresem a kenyeremet.

- Mit kereset? A kenyeret neket?

- No igen. Gondoltam, hogy ha valami szépen fűtülök, megint adat érte ingyen kosztot a nagyságos Rosszjancsi úr.

Aközben pedig olyan nyugalommal fogta két marékra a nagy zászlós bajuszát, hogy a főnök urat most már végképp elöntötte a pulykaméreg.

- Hod mersz te olyan lászadó pajuszt nekem hoszni.

- No, ne féljen, nagyságos Rosszjancsi úr, nem döföm meg vele. Mit tehetek én róla, ha nekem bajuszt adott az Isten, osztán ilyen emberformájú vagyok vele?

Rosszjancsi úrnak bizony haját se sokat adott az Isten, a bajuszáról meg végképp elfelejtkezett. Nyilván ez hozta olyan dühbe, hogy csak úgy csattogott a foga a haragtól:

- Na majt amit az Isten adta, Hroziancsik elveszi.

Bizony elvette, mert mire Darvas Pista kikerült az utcára, olyan kopasz szájú figura lett belőle, hogy minden kutya megugatta. Leborotváltatta a Rosszjancsi a drága szép zászlós bajuszt, mégpedig szappan nélkül.

Egy hét múlva pedig bajusz nélkül járt a mi városkánknak minden embere. Kidoboltatta Hroziancsik, hogy aki bajusszal találkozódik, az olyan lázadót ő borotváltatja meg. De úgy ám, hogy soha többet ki nem hajt a bajusza.

Bolond világ volt akkor s akármilyen bolond volt a parancsolat, nem lehetett azt kinevetni. Hroziancsik úr nagyfejű vendéget várt, valami német tábornokot. S a bajusztalansággal akarta neki megmutatni, hogy milyen hamar németté tette ő a mi szilaj magyar városkákat.

A látogatás előtt való este beosont Darvas Pista a kerületi főnök úrhoz. Az éppen a tükör előtt próbálgatta, hogy milyen szépen illik majd a katufrékjára az az érdemjel, amit most bizonyosan megkap. Dühösen fordult meg a Darvas Pista csoszogására, de az öreg hajdú titkolózva súgta neki a szája szögletéből:

- Pszt ne üssön lármát, nagyságos Rosszjancsi úr! Egy gonosz lázadót akarok föladni.

Rosszjancsi úr úgy megszelídült, mint a bárány. Saját kezével tessékelt bele Darvas Pistát a nagy bársonyszékbe.

- Nagyon konosz?

- Ojjé! Akkora bajusza van, hogy egyik vége egy araszt a másiktól.

Rosszjancsi most már szivart is dugott a vén hajdú szájába.

- Nagyon feszedelmes?

- Bíz az még harap is, ha jó kedvében találják. Annyi fegyver van nála, se szeri, se száma.

- Hat katonáfal fokatom el - borzongatta végig a hideg Hroziancsik urat. - Hol található az a konosz lázadó?

- Hol itt, hol ott bújdosik, minden éjszaka másik háznál. Most a Sós Pálék padlásán lappang. Hanem katonákat ne küldjön a nagyságos Rosszjancsi úr, alássan kérem, mert azok vagy bírnak vele, vagy se. Elég leszek én neki magam is. Én egyenesen a tömlöcbe csalogatom be, mert bennem nagyon bízik.

De már erre meg is ölelgette a nagy úr a szegény hajdút s még egy vadonatúj aranyat is csúsztatott a zsebébe. Az embereinek pedig kiadta a parancsot, hogy akit ez a jó ember idevezet, azt nyomban tömlöcbe vessék. De akárki lesz is, de akármilyen késő éjszaka is.

A kerületi főnök úr gyönyörű szépeket álmodott azon az éjszakán. S mikor reggel fölébredt, még nagyobb volt a gyönyörűsége. A hatalmas vendég megérkezett s nem tudott betelni Hroziancsik úr magasztalásával, mikor egy szál bajuszt se látott az egész városban.

- Az utolsó pajuszos lázadót az este fokattam el - hajlongott Hroziancsik alázatosan. - Sok pájunk folt fele. De most már temlecben ül. Lánc fan keszin-lábán, ekész pátran megnézhetjük.

A tábornok kegyesen megbillentette aranygalléros nyakát s a két úr leballagott a tömlöcbe. Az ajtóban töltött puskás őr állt, annak azt mondta Hroziancsik:

- Nisd ki a foklyot!

Az ajtó megnyílt, de a fogolynak a szeme úgy villogott a sötétben, hogy egyik úrnak se volt mersze belépni. Hroziancsik harsányan bekiáltott:

- Lépj elő, konosz lázadó!

A harsány hangra kiugrott a tömlőcből a Sós Pálék nagy fekete macskája fúva, prüsszkölve s akkorát karmolt a tábornok úr lábaszárán, amekkora az ilyen gonosz lázadótól telhet. Hroziancsik pedig láthatta, ha akarta, hogy a fogolynak csakugyan hatalmas bajusza van. Egy arasztra esik egyik vége a másiktól.

Csakhogya Hroziancsik nem látott semmit a szégyentől. S még abban az órában úgy viasszasaladt Morvaországba, hogy tán képpel se fordult többet e felé a bajuszos ország felé. Azt az utcát, amelyiken kiszekerezett a városunkból, máig is Rosszjancsi sorának hívják.

NEKOPOGI KOVÁCS

Hiába kotorászok a mesetarisznyám fenekén, ma nem találok benne vidám bohóságot. Elfogyott a tarka mese, kihullottak a mosolygó históriák. Egyre csak a Nekopogi kovács története jár az eszemben. Úgy, ahogy tőle magától hallottam néhány esztendővel ezelőtt.

Balogh Demeter lett volna a becsületes neve, de az egész falu aranykovácsnak hívta a régi jó világban. Azért hívták így, mert aranyat ért a mestersége. Egész nap bűgött a fujtató, szállt a szikra, csattogott a pöröly a kovácsműhelyben. Üllője előtt soha üres kézzel nem dologtalanodott az aranykovács. Hanem akárhányszor éjszakával toldotta meg a nappalt, ha sok volt a munka. Ennek örült ő nagyon, mert így gyarapodott a gazdaság. Volt már háza, földje, szőleje s rakással az ezüst forint a ládafiában.

- Könnyű neki - mondogatták az emberek -, mert akinek olyan derék, szorgalmas felesége van, annak játék az élet. Gondot felez, örömet kétszerez a jó asszony a háznál. Hát még a kislánya, az aranyhajú Piroska! Angyalt nem lehetne annál szebbet festeni az oltárra! Csak szereti a jó Isten ezt az aranykovácsot!

De meg is érdemelte Balogh Demeter, hogy jól menjen sora. Szorgalmának maga látta hasznát, emberségtudásáért mindenki szerette, jó szívét áldották a falu szegényei. Szelidségre, jó kedvre, se volt neki párja. Egész nap oly vidáman fűtyörészett, hogy még a nótás rigó is megirigyelhette volna. S mikor estenként letette a kormos bőrkötőt és ölibe vette a kislányát, míg a felesége csendesen dúdolgatva vasalhatta a kis patyolatszoknyákat, babafőkötőt, boldogan sóhajtott föl az aranykovács:

- Nincs tinálatok nagyobb kincs a kerek ég alatt.

De nem sokáig tartott Balogh Demeter boldogsága. Felesége meghalt. Kivitték a jó asszonyt a temető szomorúfűzfái alá s magára maradt az aranykovács az aranyhajú Piroskával.

- Kicsi virágszálam - gügyögött neki elfojtott sírással -, mi lesz most már mibőlölünk?

- Ne félj, aputám - vigasztalta a csöppség -, főzöt én teneted levestét, de a Bodjinak nem adunt belőle.

Parányi kezével összeszedte a műhelyben a vas reszeléket, a törött patkódarabokat: azokból főz ő az apukájának finom csipedett leveskét. Az apja pedig nekifordult arccal a falnak, hogy kisírja magát, de aztán megint csak az üllőhöz lépett, hogy érne ő rá a sírásra, mikor úgy várja a munka? És bűgött a fujtató, szállt a szikra, csattogott a pöröly, de sose fűtyörészett többet az aranykovács. Temetői szomorúfűzfák tövébe az ő jókedvét is eltemették.

Jajgató fájdalomnak legjobb altatója a munka. Most még ezerszer jobban szerette a kislányát, mint azelőtt. Aranyhajú Piroska nőtt, növekedett, egyre szebb lett testben, lélekben. Kacagásától csengett a ház, mint madárszótól az erdő.

- Szemem fénye, aranyos pintyőkém - simogatta ragyogó haját az édesapja -, mit szeretnél karácsonyra? Csengős nyulat, táncoló babát, égis éri karácsonyfát?

- Nincs nekem kívánságom se egyikre, se másikra. Azt szeretném, ha az én apuskám ne lenne mindig ilyen szomorú. Hanem nevetnél, danolnál te is, mint a többi emberek.

De karácsonyra az édesapa még szomorúbb lett. Egyetlen Piroskáját megfojtotta a torokgyík. Kivitték az aranyhajú Piroskát az édesanyja mellé s a nagy üres házban egyes-egyedül maradt az aranykovács.

Ahogy a temetés napján bezárta a műhelyt, ki se nyitotta többet. Semmivel a világon nem törődött többet. Emberek közé nem járt, a hozzámenőket nem eresztette be. Földjét, szőlejét fölverte a gaz, eszébe se jutott neki. Szerszámaikat a bezárt műhelyben belepte a rozsda s a falubeliek egész elszórtak onnan. Nem hívták már aranykovácsnak, hanem Nekopogi kovácsnak.

Nem bánt ő semmit a világon. Telt, múlt az idő s ő egyre ott ült kis szobájában s merően nézett maga elé. A tükör alatt volt fölakasztva a kislánya arcképe, oda-odaállt eléje s elkezdett vele beszélgetni.

- Itthagytál. Nem szerettél. Aranyos pintyőkém, mi keresnivalóm van nekem most már a világon?

Az arckép csak nézett, nézett rá, mintha mondani akart volna valamit.

- Ugyan mit akarhat, mit? - tűnődött a Nekopogi kovács.

De sehogy se találta el.

Egyszer aztán megértette. Csúnya, zimankós téleleji időben szokás szerint üldögélt a szobában, mikor hirtelen rányitották az ajtót. Egy drótos tót lépett be rajta, hátán batyuja, ölében nagykendőbe takargatva a kislánya. Szánalom volt őket nézni. Szellős nyári gúnyájában, rongyos bocskorában didergett a tót s gémberegett kezecskéjét félénken nyújtogatta ki kendője alól a szép kékszemű, lenhajú kislány.

- Jó napot kívánom - köszönt alázatosan a drótos.

- Edd meg, ha jó - mordult rá haragosan a Nekopogi kovács.

- Kérek valami munkácska, drotoznai, nagy jó uram.

- Ha csak ezt a rongyos életet össze nem foltozod - motyogta a kovács s keserűen tekintett az arcképre.

Aranyhajú Piroska mintha szemrehányóan csóválta volna meg fejecskéjét a képen. A kovács valamivel szelídebben szólt a drótoshoz:

- Mit jársz télvíz idején ezzel az ártatlan teremtéssel?

- Nagy baj érte engemet - fakadt sírva a drótos - meghalt az enyim feleség.

Nekopogi kovács hirtelen befordult a kamrába s kihozott egy nagy bundát.

- Jó ember - mondta a tótnak -, munka énnálam nem akad, hanem vegye föl ezt a bundát. Ebben majd nem fázik.

Míg a drótos hálálkodva öltözködött, Nekopogi kovács megint a kamrába motozott. A rossz csizmák közt válogatott, de egyik lyukasabb volt, mint a másik. Aztán elmosolyogta magát s kifordult a szobába és lehúzta a lábáról a csizmát. Odatette a tót elé:

- Nézze csak, atyámfia - rebegte szégyenlősen - ez a csizma nekem szűk. Próbálja meg, jó lenne-e magának?

Szegény tót ember erővel kezét akart csókolni, ahogy belebújt a ruhába s még az utcáról is egyre áldatta az Istennel a kovácsot. Ez meg odaállt az arckép elé s nézte könnybelábadt szemmel, ahogy az arckép elkezd mosolyogni. S hirtelen eszébe jutott valami a kovácsnak, utána szaladt a tótnak:

- Kerüljön csak vissza, barátom! elfelejtettem valamit.

Mire visszajöttek, akkorra kisedte a kovács a ládjából az aranyhajú Piroska féltve őrizgetett ruháit. A jó meleg gúnyácskát, a bélelt kis cipőket, a bodrosszőrű sapkácskát. S úgy felöltöztette a kis tót lányt, hogy öröm volt nézni.

- Csupa grófkisasszony lette a Hanka - kacagott a drótos s mint a záporosó, hullott a könnye, mikor elment.

A gazda pedig nagy, nagy melegséget érzett a szíve körül, ahogy odaállt a kép elé:

- Jól tettem-e aranyos pintyőkém?

- Édes jó apám - ragyogott a kép.

Nekopogi kovács megint kinyitotta a műhelyajtót. És megint bűgött a fűvó, szállt a szikra, csattogott a pöröly. Amit keresett a kovács, mind a szegények közt osztotta szét. Mikor meghalt békességben, derült lélekkel, az egész határ szegénye megsiratta.

KICSI JÓSKA

Folyón innen, patakon túl, a nagy erdő közepében volt a csodaforrás. Azért volt csodaforrás, mert aki belőle csak egy cseppet is ivott, azzá változott, amivé akart. Ha madárka akart lenni, hát madárka lett; ha nyulacska akart lenni, hát nyulacska lett. Sőt egyszer egy szegény pásztorfiú ivott a csodaforrásból s király akart lenni, hát király lett.

Hiszitek, nem hiszitek, de ez igaz mese, mert éppen így mondotta el Sári néni egy téli estén, mikor a kemence körül ültünk. Sári néni pedig már nagyon, de nagyon öreg, ő már sokat látott, hallott az életben.

Lám, a kicsi Jóska első hallásra hitte s borzas fejecskéjét édesanyja ölébe hajtva, gondolta magában, hogy ő is szeretne inni abból a csodaforrásból. Mi minden lenne! Lenne kis madárka, nyulacska, erdei virág... hogy lássa, hogyan élnek az állatok, virágok. Szép is lehet az, mindig kinn lenni a szabadban, erdőben, mezőben. Addig-addig gondolkozott, míg egyszer csak elindult kicsi Jóska a nagy erdőbe, a csodaforrás felé.

Senki sem vette észre, mikor kora reggel óvatosan kiment a szobából, sem azt nem hallották, mikor az utcaajtó becsapódott, pedig az mindig nagy zajt csinál. A házak, a fák olyan különösek, de ő nem félt, mert kezében tartotta felhúzva nyílpuskáját s bizonyára ettől tartott a jegyzőék kutyája, hogy még az sem ugatta meg, pedig az a leggonoszabb kutya.

Ment, mendegélt kicsi Jóska a csodaforrás felé. Sietve sietett túl a patakon, a nagy erdő közepébe. Hát egyszer csak megérkezett a csodaforráshoz.

Megállott s gyönyörködött a gyöngyöző csodaforrás friss vizében, de most egy kicsit elkezdett félni. Nem csoda, hiszen egyedül volt a nagy erdő kellős közepében, ahol a medvék és farkasok laknak. Bár nem mondta, hogy fél, azért mégis remegve vett a forrásból néhány csepp vizet s amikor itta, ezt gondolta magában:

*Édes csodaforrás gyöngyöző friss vize,
Engemet bátorrá változtass izibe,
Bátorrá változtass izibe, izibe.*

S hiszitek, nem hiszitek, legott azzá változott, ami a legbátrabb a világon: gyönyörű oroszlán lett belőle. Olyan szép, nagy sörényű oroszlán, mint amilyen a képeskönyvekben van lerajzolva.

Kicsi Jóska most már igazán nem félt semmitől. Mint hős oroszlán járt, kelt a rengetegben. Amerre ment, futottak bezzeg a vadállatok, mert ő volt a legbátrabb...

De meghallották a vadászok, hogy ritka szép oroszlán van az erdőben, elmentek nagy golyós puskákkal, kutyákkal, üzőbe vették, itt is, ott is elállták az utat s ő így sóhajtott:

*Édes csodaforrás gyöngyöző friss vize,
Engem kis virággá változtass izibe,
Virággá változtass, izibe, izibe,*

S hiszitek, nem hiszitek, legott azzá változott. Gyönyörű szép illatos kis virág lett belőle. Ott ült a patak partján, méhek döngicséltek, tarka lepkék játszadoztak körülötte s olyan víg volt a kis virág...

De hirtelen beborult az ég, hullott a zápor s megnőtt az áradat, mely zúgva rohant alá a kis patak medrében, eltiporva, elmosva mindent, mi útjában áll. A szegény kis virág félelemmel eltelve látta a felé rohanó árt, mely halála lesz neki s ijedtében így sóhajtott:

*Édes csodaforrás gyöngyöző friss vize,
Engemet nagy fává változtass izibe,
Nagy fává változtass, izibe, izibe.*

S hiszitek, nem hiszitek, legott azzá változott. Nagy hatalmas koronájú fa lett belőle. Ott fenn állt a hegytetőn s büszkén tekingetett, mert ő volt a legszebb, a legnagyobb fa az egész erdőben. Úgy örült annak, hogy ő most a fák királya, de midőn javában örvendezett, jöttek a favágók éles fejszéikkel. S már felemelték nagy fejszéiket, hogy levágják, feldarabolják, midőn ijedtében így sóhajtott:

*Édes csodaforrás gyöngyöző friss vize,
Engem kis madárrá változtass izibe,
Madárrá változtass izibe, izibe.*

S hiszitek, nem hiszitek, legott azzá változott. Szép kis aranytollú, ezüsthagú madár lett belőle. Sűrű bokrok országában szálldogált ágról ágra s olyan szépen dalolgatott, hogy mindenki gyönyörködve hallgatta...

De egyszer csak hirtelen lecsapott a héja s üldözőbe vette, hogy zsákmányul ejtse. Repült, repült olyan gyorsan, amint csak tudott, de üldözője mindig nyomában volt s egyre közeledett feléje.

Mit tegyen most, mi legyen már? Sírt az üldözött kicsi madár, Jóska. Hiszen akármilyen lett, mindenütt csak szenvednie kellett. Minden állat, fa és virág többet szenved, mint az ember. Ó, ha még egyszer ember tudna lenni!

S az a gonosz ragadozó madár utolérte, már tátogatta száját, midőn ijedtében így sóhajtott:

*Édes csodaforrás gyöngyöző friss vize,
Engem kis Jóskává változtass izibe,
Jóskává változtass izibe, izibe.*

S hiszitek, nem hiszitek, legott azzá változott. Olyan ügyes kis Jóska lett belőle, éppen mint azelőtt. Ott feküdt kis fehér ágyában, a puska is ott volt mellette s mindketten jóízűen aludtak. Mikor reggel felébredt, azt mondta kicsi Jóska az édesanyjának: mégis csak legjobb kicsi Jóskának lenni!

A JÉGMACSKA

Én ugyan még sose láttam királyt új ruhában, de el tudom képzelni, milyen kényesen sétálghat olyankor, úgy napszállat felé a háza előtt. Körülbelül úgy, mint Piros Palkó a körösi nagyutcában, ahogy a cudar téli időben igyekszik kifelé a vasúthoz.

Fején vidrabőr sapka, selyembélésű, lábán bélelt csizma, csupa muzsika-csikorgású, rajta prêmes bunda, de olyan ám, hogy a prémjét tavaly ilyenkor még farkas hordta bundának. No, de ez még nem nagy sor. Meleg sapkája, bélelt csizmája, prêmes bundája akárki fiának lehet. De kinek van olyan levele, amilyent Piros Palkó szorongat a prêmes bunda zsebében?

„Gyere ki, Palkó pajtás, szombaton estére az irtási majorba. Csengős szánkóval várunk az állomásnál mind a hárman, Marci, Muki, Misike. Lesz olyan dáridó, hogy még a Bodri is mákos rétest eszik. Csapunk olyan varjúvadászatot a nyárfásban, hogy belesüketül hét falu.”

Ha nekem ilyen levelet küldene valaki, ott is szaladnék, ahol nem kergetnének, csak hogy minél előbb odaérjek. Bizony Piros Palkó is ugyancsak szaporázta ám a lépést, nem is állt volna meg egy vak lóért. Esze-lélke ott járt már az irtási majorban, szinte lőtte is már a varjút, mikor egyszerre csak hangot hall a feje fölött:

- Miau, miau, miau!

Föltekint Piros Palkó, hát egy istenadta szegény kis cica gubbaszkodik a feje fölött a háztető szélén, az esőfogó csatornában. Ő tudta, a jámbor, hogy került oda, hanem azt már ő sem tudta, merre van a gyere le. Leugrani nem mert, fölfelé menni nem tudott a süppedős hóban. Didergett az árva, borzas szőrinek minden szála reszketett, ahogy keservesen miákolt. Nyilván az édesanyját hívta. Az is lehet, hogy Palkóhoz folyamodott a maga nyelvén:

- Az Isten is megáld, kedves pajtikám, ha megszabadítasz!

Föl is villant a Palkó gyerekek a szeme, ahogy a cirmost megpillantotta. Ezért már érdemes megállni, ha még olyan siethetnékje van is. Leguggolt az útfélre, belemarkolt a hóba és sebtiben olyan kemény hógolyót gyúrt össze, hogy akár Bécset meg lehetett volna vele ostromolni.

- Sicc te! - süvöltött a szegény cicusra s úgy fültövön találta bombázni a megriadt kis jószágot, hogy annak egyszerre elment a kedve a miákolástól. Lekapta a fejét a csatorna mögé, tán föl se emeli, míg az eső ki nem önti onnan.

- Ezt látták volna az irtási varjúvadászok! - kevélykedett Palkó, hanem egyben nekiiramodott az útnak is, mert a vasparipa már nagyon nyírítgetett odabent az állomás udvarán. El is indult mindjárt, ahogy Palkó beugrott a vonatba, bizonyosan csak őrá várakozott.

Mert mit is mondanának az irtási varjak, ha Palkó nélkül esnék meg holnap a nagy vadászat!

Egymaga volt Palkó a vasúti kocsiban, nagy kényelmesen végigheveredett a bőrdíványon. Azaz, hogy volt még ott egy igen hatalmas úr is: a hideg. Mikor Palkó ki akart bújni a prêmes bundából, a hideg nem engedte levetközni.

Inkább még a gallérját is fölgyűrette vele, csak a közül nézett volna ki Palkó a havas világba, ha az ablak be nem lett volna fagyva. De bizony szótt arra tél olyan gyönyörű virágos függönyt, hogy a körösi takácsok álmukban se csinálnak olyant.

Hanem itt-ott le volt kapargatva a jég az ablakból. Valami unatkozó utas mulathatta magát vele, hogy a körme hegyével olyan macska-formát rajzolt a befagyott ablakra. Még bajusza is volt neki, öt szál az egyik felől, három szál az ábrázata másik oldalán. A farka akkorát kunkorodott, mint egy sós kifli. Az egyik szeme már befagyott, hanem a másik még éppen elegendő nagy volt arra, hogy ki lehessen rajta látni a fehér mezőkre, a nyargaló sürgönykarókra, a világos ablakú őrházakra.

Egy darabig ezzel töltötte az időt Palkó, hanem aztán elunta a mulatságot, hátradült a sarokban.

- Miai, miau, miau! - hallatszik egyszerre a nagy csendességben. Palkó összerezzen s körültekintett a kocsiban. Nyoma se volt ott macskának sehol se. Éppen csak a jégmacska hunyorgatott a fél szemével az ablakon.

- Miau, miau - hallatszott megint -, én beszélek, a jégmacska.

- Hát élsz te? - kérdezte Palkó csodálkozva.

- Majd mindjárt meglátod, mennyire élek! - nevetett a macska s abban a percben akkorára felágaskodott, mint az oroszlán. Csillogott-villogott minden szőre szála, csattogott-pattogott a farka, akár a karikás ostor.

- Ejnye, cicuskám - hízelgett neki Palkó - ha tudtam volna, hogy összekerülök veled, hoztam volna neked a zsebemben egy kis déli maradékot. Nagyon szeretem ám én az ilyen takaros kis jószágot, amilyen te vagy!

- Láttam az elébb, mennyire szereted! Úgy szereted, hogy hógolyóval traktálsz! - prüsszkölt a jégmacska s a csészényi szeme akkorát villámlott, hogy Palkó az ajtónak szaladt ijedtében. De sehogy se találta a kilincset, pedig a jégmacska már a körmét mutogatta. Hirtelen lebukott a pad alá, de a macska ott is rátalált s csúfolódva vicsorgatta rá a fogát.

- Sose bántom többet a macskákat! - nyöszörgött Palkó.

- Azt jól teszed, fiacskám - nevetett valaki a háta mögött - hanem azért mégis csak ébredj fel, mert mindjárt ott leszünk az irtási majornál. Csengős szánkóval várnak a pajtásaid, idehallik a csengése.

Palkó fölnyitotta a szemét; a kalauz állt mögötte, keltegette nehéz álmából. Az ablakra nézett: csupa harmat volt az. Leolvadt róla a jégmacska régen, nyoma se volt már neki.

Mire kidörzsölte a szeméből az álmot, megállt a gőzös. Ahogy leugrott róla, a kalauz nevetve kiáltott utána:

- Sok szerencsét a varjúvadászathoz!

Én bizony meg nem tudom mondani, hogy esett Piros Palkónak másnap a varjúvadászat. Hanem, hogy világéletében sohase bántja többet a macskákat, arra akármelyiketekkel fogadok egy lyukas krajcárba.

SZÜLŐK

Az apának édes melegség öntötte el a szívét, ahogy a rózsaszín ágyacska fölé hajolt. Karácsonytól húsvétig nem látta a kisfiát és most nem tudott betelni a nézésével. Aranyhajától kis lábacska harmatujjáig százszor is összecsókolta már s végre belefektette az állát a vézna kis tenyerekbe.

- Hallom, milyen nagy legény vagy! - bólingatta a fejét nevetve. - Te vagy az a híres, aki még éjszaka is mindig lármázol; hadd hallom, milyen verssel tudod köszönteni édesapádat!

- Happá... pá... apa! - kacagott a gyerek, ahogy puha tenyérkéit megcsiklandozta a szúrós szakáll.

- Istenem, milyen okos! - csudálkozott az apa és boldogan hintázta meg a gyereket a feje fölött. Az meg szegényke sikoltozni kezdett és mire az apa visszatette a patyolatvánkások közé, akkorra már ellepte ibolyaszemét az ijedtség harmata.

- Ó, micsoda szép szemek! - csókolgatta az apa a könnyeket. - Mennyivel szebbek ezeknél a bolondságoknál!

Azzal kivett az úti táskájából egy bársonydobozkát és szivárványt szóró drágaköveket csillogtatott meg a baba szeme előtt.

- Fogd meg, bogaram, fogd meg hamar! - ütögette meg a fiúcska kis orrát az ékszer csöngőjével.

A gyerek kacagott, de nem nyúlt utána a cifraságnak. Szeme a kis kristálytükörre volt szegezve, amelyik az ágya végében függött a falon.

- Nézze meg az ember, hát ilyen hiú kis legény vagy te! Tán a bajuszodat szeretnéd már kipödrögni? - nevetett az apa s odatartotta elé a tükröt. A gyerek az után se kapott, csak nézett maga elé mereven.

- Te fiam! - kiáltott az apa rekedten s úgy érezte, mintha valami jeges kéz összeszorítaná a szívét.

- Ap... pa... pa-papp-pa... - gügyögte a gyerek felágaskodva és tapogatva kereste az ágy rácsát. Az apja az ölébe vette és sorra mutogatta neki a kutyafejes botját, az óraláncát, a ceruzáját. A gyerek nem látta meg egyiket se. Aztán odavitte a kalitkához, amelynek drótját örvendezve veregette a kanári.

- Tyio-tyio-tyio-tincs!

- Pipi, pipi - repdesett a gyerek az apja karján és keresgetve nyújtotta ki kis kacsóit.

- Hála Istennek - sóhajtott az apa, de már a másik percben megint a kétség markolásza a szívét.

A nyitott ablakon át betűzött a nap. Az apa belenézett, elkapta róla káprázó szemét, aztán odavitte a gyereket és fölhajtván az állacskáját, belenézette a napba. Az ibolya szemek meg se rebbentek, hanem mereven szegeződtek bele a vakító aranytányérba.

- Úristen, a gyerek vak! - hördült fel az apa. - Hogy nem írták ezt meg nekem?

S már tántorgott ki a szobából, hogy kérdőre vonja az anyát, mikor hirtelen megállította valami. Mintha valaki azt súgta volna a fülébe:

- Megállj, hiszen az anyja még nem is tudja! Bizonyosan észre se vette még!

S mire az anya bejött, akkorra már tudott az ágy szélén nevetgélni a gyerekekkel s jókedvűen szólni a feleségéhez:

- Helyre kis legény ez, anyja, csak gyöngécske egy kicsit.

Az anya vézna, kis asszony volt, finom és gyöngé, mint a hajnalka-virág s úgyszólván borzongatta végig-végig valami rettegés, mint szél a hajnalka-virágot. Az apa vidám szava mégis földerítette egy kicsit.

- Majd megerősödik az én kis madaram - szorította a szívére a babát -, külön ember lesz még az apjánál is.

- Tudod, mit gondoltam? - szólt félénken az apa. - Beadnánk a legényt valami gyerekuduló helyre. Tudok egyet, amelyiknek az orvosa jó barátom. Csupa ilyen csöppségeket dajkál, mint a mi bogaracskánk. Erdőillat, friss lég, napsugár egyszeribe megizmosítaná.

Maga se igen hitte, hogy az anya megválna a gyerekeitől. Annál jobban elcsudálkodott a gyors feleletre.

- Én nem bánom, ha te jónak látod - mondta lehajtott fejjel, de azért a szeméhez emelte a kendőjét.

- Hála Istennek, nem sejt semmit - tette össze a kezét az apa örömmel.

A fiúcskát ő maga vitte a gyerekekre. Mikor hazatért nem győzött vele dicsekedni, hogy máris milyen pompásan érzi magát a gyerek odakint.

- Minden pillét, minden madarat meg akart fogni, amit látott - újságot anélkül, hogy a szava megreszketett volna.

Most meg az anya mondta összetett kézzel, hogy hála Istennek.

- Örülök neki, hogy nem sírt utánam - tette hozzá magyarázat gyanánt, mikor az apa ránézett. - Alig várom, hogy láthassam szegénykémet.

- Az orvos jobbnak látná, ha nem látogatnád meg - felhőszórt el az apa homloka. - Attól fél, hogy azután nem lesz maradása, hazakívánczik.

Az anya nem szólt semmit, de egy óra múlva már kikocsizott a gyerekekhez. Mikor hazajött, remegve borult az urára.

- Ne haragudj, de nem bírtam magammal! Aztán meg az orvosnak is magam akartam a lelkére kötni, hogy vigyázzon a szemünk fényére. Tudod, milyen az anyaszív?

Attól fogva aztán minden héten meglátogatták a kicsit, de mindig külön-külön. S nem győztek egymásnak kérkedni vele, hogy hogy erősödik, szépül a gyerek.

- Valóságos kis vasgyűrű! - mondta az apa. - Láttad volna, hogy örült, mikor a csörgője nyelét le bírta törni. Még a szeme is villogott örömeiben.

- De azt láttad volna, hogy tapsikolt, mikor a kalapomon a tollat meglátta! Alig bírtam kiszabadítani a kacsójából! - tódította az anya.

- Ó, de jó neki, hogy semmit se tud! - fojtogatta ilyenkor a keserűség az apát s mindig valami keresni valója akadt az íróasztala fiókjában.

Ősz vége felé egyszer azzal a hírral jött haza, hogy nemsokára haza lehet hozni a gyereket.

- Igazán? - rezzent össze az anya.

- Igen, azt mondta az orvos - mondta jókedvűen az apa. - Hát te nem örülsz neki?
- Ó, hogy mondhatasz ilyet? - fakadt sírva az anya. Az apa pedig engesztelőleg ölelte meg.
- Nekem most dolgom van Pesten, fiam. Két hét múlva visszajövök. Akkor hazahozzuk a legényt.

S ezen olyan kedve támadt, hogy egész nap fütyörészett. Az anyán azonban egyre jobban erőt vett a sírás s az apának is elfulladt a szava, mikor búcsút intett az induló vonatról:

- Két hét múlva, fiam!

Mikor két hét múlva megérkezett egy híres szemorvossal, csodálkozott is, örült is, hogy nem várja a felesége.

- Jobban szeretem így - mondta a szemorvos. - Ha eddig nem tudott semmit, jobb ha most se tud. Legalább nem aggat a munkámban. Nem anyának való azt látni.

- Mégis úgy elszorul a szívem. Rosszat sejtek - mondta az apa, ahogy a telepre hajtottak.

Ott az orvos mosolyogva fogadta őket és erősen megszorította az apa kezét.

- Nincs semmi baj, csak egy kicsit nyűgös a fiúcska. Pár nap óta a betegszobában tartjuk.

Sötét terembe vezették őket s csak az orvos suttogását hallották:

- Csak egy pillanatnyi világosságot!

Föllebbent a függöny sarka s az apa megtántorodott. Az ágyacska szélén ott ült az anya, sápadtan, kimerülten, de nevető szemekkel. Fél karjával átölelte a gyereket, másik kezével lehúzta szeméről a kötést.

- Nem szabad! - kiáltotta az orvos, de akkorra kivillantak az ibolyaszín szemek s két gömbölyű kis kéz kapkodott a pesti orvos csillogó szemüvege után.

- A-ti-te, a-ti-te!

Az apa zokogva borult térdre az ágy mellett.

- Az én kis vakom lát!

- Igen, már egy hét óta - mosolygott a teleporvos.

- Hála Istennek, akkor már rám nincs szükség - fordult oda a pesti szemorvos az apához. Az anya pedig oda kapott az ura vállához:

- Hát te tudtad, ember?

- Húsvét óta tudom - tördelte boldogan az apa -, de te, te?

- Én karácsony óta tudom - mosolygott az anya, úgy, ahogy csak az anyák tudnak mosolyogni.

A HÓANGYAL

Ezt a történetet egy öreg szobrásztól hallottam, aki galambbősz hajával, hosszú fehér szakállával maga is olyan, mint valami szép fehér márványszobor. Úgy adom, ahogy vettem: se hozzá nem teszek, se el nem veszek belőle.

*

Én bizony gyerekkoromban soha sem gondoltam arra, hogy szobrász leszek. Tán azt se tudtam, mi az a szobrász.

- Varjúnak varjú a fia! - ez volt a szavajárása az édesapámnak. S mivel ő takácsmester volt, én is az akartam lenni. Mindig ott sündörögtem a szövőszék körül s kattogó muzsikáját óraszámra el tudtam hallgatni. Addig, míg el nem aludtam rajta. Ó, olyan édeseket sohase álmodtam többet, mint ott a szövőszék árnyékában!

Négy-öt éves lehettem, mikor utoljára szundikáltam a szövőszék mellett. A nagy csendességre ébredtem föl. Apám szép csöndesen ült a padon, egyik kezével fogta a vetélőt, a másikban a serkentő-madzagot és nézett előre mereven, hogy még csak nem is pillantott.

- Édesapám! - szóltam oda hozzá.

A keze hideg volt, mint a jég és ahogy megrántottam, nagy koppanással esett ki belőle a vetélő. Csudáltam, hogy nem hajol le érte és kiszóltam a konyhába édesanyámnak:

- Szülém, apám nyilván meghalt!

Ezt minden ijedelem nélkül mondtam, mert nemigen tudtam, mi az a halál. Azt hittem, az az egész, hogy az ember nyitott szemmel alszik. Csak az anyám jajveszékelésén fakadtam sírva s csak akkor szorult össze a szívem, mikor az apámat temették. Haragudtam, hogy olyan sok földet hánynak a koporsójára, de azzal nyugtattam meg magamat, hogy másnap majd fölkaparom én azt onnan a kis kapámmal.

Másnap azonban eljött értem a keresztapám, aki esztergályos volt és elvezetett őhözájuk. Ott voltam egy hétig s megtanultam csigát esztergályozni. Elhatároztam, hogy esztergályos leszek s rá se gondoltam többet a temetőre.

Amikor megint hazavittek, nem ismertem rá a házunkra. Nem volt az udvarán kert és nem volt a szobában szövőszék. Mosóláb volt a sarokban, azon teknő, a szoba tele volt gőzzel, a falakon csurgott a pára s elfúlt a lélegzetem, ahogy megszólaltam:

- Vissza akarok menni a szép házunkba!

Szülém letette a ruhát, amit öblögetett, a szívére szorított és elmondta, hogy most már nincs szép házunk, kertünk, nincs semmink se. Szegények vagyunk és egymáson kívül nincs senkink.

- Akkor ki akarok menni az apámhoz! - toporzékoltam elkeseredetten.

Soha se felejttem el, micsoda ijedelemmel szorított magához az anyám.

- Lelkem, kicsikém, ne hagyjuk el egymást!

Észrevettem, milyen kisírtak szegénynek a szemei és hirtelen megsajnáltam. Többet nem igen emlegettem az apámat s a temetőbe se jutottam ki.

- Nem való a gyerek a temető kertjébe - mondta szelíden szülén, ha ki akartam vele menni.

Nagy nyomorúságban éldegéltünk vagy két esztendeig. Most már tudom, hogy nyomorúság volt az életünk, de akkor nem tudtam. Örültem annak, hogy az édesanyám mosóasszony, mert így legalább mindig meleg volt nálunk és mindig szívárványt lehetett látni a gyertya körül a sűrű vízpárától. Föl is tettem magamban, hogy én meg mosóember leszek, ha megnövök.

De ebbe a mesterségbe aztán bele is kellett ám tanulnom, ha akartam, ha nem. Az édes szülém mindig köhécselt s néha úgy erőt vett rajta a köhögés, hogy le kellett neki feküdni a lócára. Olyankor ügyetlen kis kezemmel én csavartam helyette a vizes ruhát.

De bizony én nagyon ügyetlenke voltam és egyre szűkösebb lett nálunk a kenyér és szegény szülém is úgy veszett, fogyott, mint a megszegett kenyér. Most már nem a lócára feküdt, ha elővette a köhögés, hanem a szalmanyoszolyára és én nem győztem melengetni, takargatni ölelő két karommal. Már ekkor nagyobbacska voltam, már tudtam rettegni a haláltól és éjszakára mindig odatoltam az ajtóhoz a mosószéket, hogy ki ne bírja nyitni.

Nem ért semmit, a halál be tudott jönni máshol is. Tán a törött ablakon, tán a megrepedt falakon, de valahol csak belopózott. Szülém odahúzott magához, utoljára megfésülte a kócos hajamat, megcsókolta a homlokomat és azt mondta:

- Fiacskám, én most kimegyek apához, de ne félj, soha nem hagylak el téged. Most pedig szaladj el keresztapáért.

Mire visszaértünk, szülém lelke már a csillagok közül integetett le rám:

- Ne félj, soha nem hagylak el téged!

Tudtam, hogy úgy lesz, ahogy szülém mondja s ez a hit meg is békített egy kicsit. A jó emberek, akik magukhoz vettek, nem győztek rajta csodálkozni, hogy milyen nyugodt vagyok.

De a harmadik nap elhagyott a nyugodalmam. Nem éreztem a szülémet magam körül, tehát én mentem ki hozzá a temetőbe.

Haragos, zimankós téli nap volt, majd megvett a hideg, ahogy a havas mezőkön bolyongtam s csurgott a könnyen, mire rátaláltam szülém sírjára. Egy sírba tették apámmal s ahogy ráborultam a havas halomra, mintha ő is erősítette volna szülém szavát:

- Ne félj, soha nem hagylak el téged!

Talán csak cinegék bujkáltak a száraz vadrózsabokron, talán csak a szél ütögette össze az ecetfák zúzmarás ágait: én mégis hallgatózva néztem körül. És kimondhatatlanul elszomorodtam, mikor észrevettem, hogy körös-körül minden síron van sírkő, csak az én szüleimén nincs.

Megakadt a szemem a földesúrék kriptáján. Márványangyal állt annak az ajtajában, ajkára tett ujjal, mintha azt akarná mondani:

- Csitt, idebent alszanak!

- Nini - gondoltam magamban -, ilyent én is tudnék csinálni.

S már akkor hempergettem, gyúrtam, formáltam is a havat a sírhalom fölött s nem éreztem többet semmi hideget. Inkább égett az egész testem, mint a parázs, mire készen lett a térdelő hóangyal.

Abban a percben hangot hallottam a hátam mögött:

- Ez a fiúcska kész szobrász!

A tanító bácsi fogta a karomat, aki koszorút hozott valamelyik halottjának. Fogta a karomat és el se eresztette többet. Ő taníttatott ki szobrásznak. Az első igazi szobrom a szülém szobra volt, aki beváltotta, amit ígért. Nem hagyott el a halálban sem.

SZŐLŐNYITÁS IDEJÉN

Idebent a városban enyhe idő járogat már. A nagy kőházak közt megszorul a napsugár s megszalasztja az öreg Télapót, aki szedi-veszi már a sátorfáját. Hát csak szaladj öreg, bizonyosan nem itatunk utánad egereket. Vidd el békességben a fehér szakálladat, mert különben csúffá teszi a pajzán tavasz.

Hanem kint a tanyák közt még éppenséggel nincs valami víg világ. Ott még most adja ki igazán a mérgét a tél. Mikor haragos szélparipáján végigrobog a havas mezőkön, az akácfa mélyen meghajtják előtte kopasz fejüket. Még a tanyaházak nádtetői is majd szárnyra kapnak ijedtükben. Hanem Andráska, ahogy az ereszet alul szétnéz a világban, csak neveti a cudar időt. Könnyű is annak, akinek akkora báránybőrsapka tornyosodik a fején, hogy szegény helyen beillene kukoricamérő vékának.

Bezzeg a szegény sármányok, ahogy az istálló előtt kaparászgatnak, majd fölvetik az udvart keserves szavukkal:

- Szücs, szücs, szücs!

Andráskának az édesapja a napocsát keresné az égen, de nem találja. Úgy elszundikált biz az a felhőpaplan alatt, hogy nyilván ki se nyitja ma a szemét. Úgy sincs még kinek sütni - gondolja magában.

- Édesapám - szólal meg Andráska -, mért kiabálják a sármánymadarak egyre, hogy: szücs, szücs, szücs!

- Látod, fiam, hogy nagyon elnyűtte a tél az aranyos bundájukat. A tavasz lenne annak a szücs, de nem nagyon igyekszik elő a hívogató szóra.

Néha a szarka is bevetődik a tanyára, de nincs még neki csöröghetnékje. Máskor a pecsenyében is válogat, most meg félnap is elkészül egy-két szem kukoricáért, amit a tyúkok elől elcsenhet. Ilyen szegényesen él így tél vége felé ez a tollas róka.

- Csak így, csak így, csak, csak, csak! - panaszolja ő maga is.

Hallgatni is szomorú azt, mikor ilyen kolduska módra jajgatnak az Isten madarai. Hanem azért akad már köztük olyan is, amelyiknek öröm a beszédje.

- Hallja, édesapám - szalad be Andráska az édesapjához -, ugyancsak mondja ám már!

- Kicsoda, te?

- Hát a pacsirta, a mi madarunk.

- Ugyan, mit mond a pacsirta?

- Azt mondja hogy: ka-lács, ka-lács!

- Jaj, fiam, kenyérhaj is kalács gyanánt esik az éhesnek. Nem pacsirtaszótól éled a tavasz.

Andráska búnak eresztette a fejét és kedvetlenül kukucskált ki a nagy sapka alól.

- Ugyan, melyik madár hozza hát meg a tavaszt?

- A cinege, Andráska, a cinege. Ő mondja meg a szántó-vető embernek, hogy mikor van vége a heverd-el időnek.

Éppen a sövény ágai közt bujkált két füstösfejű cinege, de biz ezek nem vigasztalták meg Andrásját. Az egyik hasztalan vallatta a száraz leveleket, semmit se talált alattuk.

- Nincs erre, nincs erre, nincs erre - jajgatott keservesen. A párja talált valami dermedt legyecskét, de csak akkorát, hogy egymagának is kicsi volt kóstolónak is.

- Kicsit ér, kicsit ér! - sopánkodott nekikeseredve.

Bezzeg megörült Andráska, mikor egy-két nap múlva azzal ugrasztotta ki az édesapja az ágyból:

- Öltözz hamar, legény. Most hallgasd meg, mit mondanak a cinegék.

Andrásának annyiból állt az egész öltözködése, hogy a fejébe nyomta a nagy sapkát. De még azon is keresztülhallatszott a cinegék vidám szava, ahogy az ablak deszkáján ugrándoztak:

- Nyitni kék, nyit-ni-kék, nyit-ni-kék!

Az ám, csakugyan egész más színe van égnek, földnek, mint tegnap ilyenkor. Az ég nevető kék, a föld nedves barna, öröm lesz benne dolgozni. Oda is van már támasztva az ajtófélfához a nyitó-kapa, rajta a csikóbőr-tarisznya.

- No, Andráska, gyere szólótt nyitni. Hanem a sapkára meleg lesz ám már most, jobb lesz a kakastollas kis kalapod megszellőztetni.

Jaj, dehogy hagyná pedig itthon Andráska a nagy sapkát. Meg kell azt odakint mutogatni a káposztapilléknek, úgyse sok látnivalójuk van még szegénykének.

Pusztá még idekint a világ. A télire eltemetett szőlővesszők fölül elszedi a homokot a nyitó-kapa, vígan pattannak föl a venyigék, rengetik, hintázzák magukat a napsugaras levegőben s rügy-szemükkel kíváncsian tekintenek szét: ébrednek-e már a jó pajtások, fák, fűvek, virágok, dalos madarak?

Nincs még itt senki, csak a meleg napsugár.

De Andráska apja már ingujjban dolgozik, úgyis alig győzi a verejtéket törölgetni, hanem Andráska csak a nagy sapkában sütkérezik a pászta végén. Ki nem szabadítaná belőle a fejét egy lyukas petáért.

- Mi van itt, mi van itt? - csipogja egyszerre valami vékony hang a nyitó ember háta mögött. Két kis barázdabillegető szegődött be hozzá napszámra. Ott illegnek-billegnek a sarkában, hosszú farkukat táncoltatva.

- Mi van itt, mi van itt?

Parányi kendermag-bogarat vetett föl a kapa a homokból. Együtt telet ki a szőlővesszőkkel s most ő is napvilágra jött levegőzni. Póru is járt, mert mindjárt rákoppantott az egyik barázdabillegető.

- Enyém, enyém, enyém! - kiáltotta diadalmasan. Hanem a másik se engedte a jussát.

- Azért se, azért se, azért se! - s akkorát csípett amannak a szárnya hegyén, hogy az egyszerre kiejtette a szájából a kendermag-bogarat s elkezdett segítségért lármázni:

- Rendőr, rendőr!

A madarak közt a sárgarigó a rendőr, mert neki van a legrikoltóbb fütyülője, de hol jár még ilyenkor a sárgarigó! Valahol túl a tengeren a szerecsen gyerekeknek ígéreti milliósámra a diót.

Andráska azonban lábujjhegyre ágaskodik a pászta végén. Hej, ha valahogy meg lehetne kaparintani ezt a virgonc két madarat! Háttha a sapkájával leüthetné őket a lábukról? Kihúzta a fejét a sapkából, közéjük hajította a madaraknak, s huss, mind a két barázdabillegető elrepült. Sebaj, azért adott nekik az isten szárnyat, de ki látott már olyan sapkát, amelyik négy lábon szalad!

No, Andráska látott. Mert a nagy sapka nem oda esett, ahol a madarak civakodtak, hanem a mellette levő útba, ahol egy jámbor nyúl szép békességben meglapulva a fiatal cseresznyefa hajtásait számolgatta. Éppen a fejére esett a jámbornak a sapka s ijedtiben úgy eliramodott sapkástól, hogy Andráskának csak úgy karikázott bele a szeme.

Jó az isten, akinek fejet adott, ád hozzá sapkát is, ne búsulj, Andráska. Nagyobb baj az annál, hogy szegény tapsifüles a nagy sapkában sehogy se találja meg az utat hazafelé. Pedig ha megtalálná, fogadom, hogy mindjárt megtennék Nyúlországban királynak a nyulak. Koronát már szerzett hozzá magának.

.oOo.